

Д. А. Третяк, В. А. Кириленко

ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНОЇ СХЕМИ РОЗРОБЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИБОРУ РАЦІОНАЛЬНОГО ВАРІАНТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРИКОРДОННОЇ КОМЕНДАТУРИ ШВИДКОГО РЕАГУВАННЯ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ДЕРЖАВНИМ КОРДОНОМ

Здійснено аналіз участі підрозділів Державної прикордонної служби України у стабілізаційних діях (операціях). Стабілізаційні дії військ розглянуто як форму воєнних дій, спрямованих на стабілізацію обстановки у кризових районах, підтримання безпеки і стабільності, а також створення умов, що унеможливають ескалацію воєнного конфлікту. Зроблено висновок, що вони є складовими стабілізаційних, оборонних, наступальних (контрнаступальних) операцій і можуть проводитися в умовах надзвичайного й воєнного стану, а також у частково відбудовний період.

Розроблено структурно-логічну схему методики вибору раціонального варіанта застосування прикордонної комендатури швидкого реагування в умовах відновлення контролю за державним кордоном, що передбачає використання сукупності методів для вирішення часткових завдань. Визначено низку методів, які мають забезпечити вирішення цих завдань під час дослідження, а також апарат, що належить до відомих загальнонаукових методів та є релевантним щодо мети дослідження і відповідає вимогам надійності й достовірності.

Ключові слова: *структурно-логічна схема, методика, раціональне застосування, оперативно-службова діяльність, стабілізаційні дії, підрозділи Державної прикордонної служби України, прикордонна комендатура швидкого реагування, державний кордон, відновлення контролю за державним кордоном.*

Постановка проблеми. Із набуттям чинності плану оборони України сили й засоби Державної прикордонної служби України (ДПСУ) додатково виконують передбачені ним завдання. Під час особливого періоду ДПСУ бере участь у стабілізаційних операціях (стабілізаційних діях), спрямованих на підтримання безпеки та стабільності в контрольованому прикордонному районі в постконфліктний період [1]. Крім того, на правоохоронний орган спеціального призначення покладено завдання щодо відновлення контролю над неконтрольованими ділянками державного кордону (ДК).

Проте деокупація прикордонних територій, витіснення противника за межі України та завершення активної фази бойових дій на цих територіях не є вирішальними показниками, що свідчать про стабілізацію обстановки й остаточне відновлення контролю за державним кордоном. Існує низка чинників, які значною мірою впливають на розвиток обстановки на деокупованих прикордонних територіях і певною мірою унеможливають проведення повного комплексу заходів, котрі б забезпечили остаточне відновлення контролю за ДК [2].

Як приклад варто навести спробу російського наступу на Харків 10 травня 2024 р. Вона продемонструвала наявність низки проблемних питань, які необхідно усвідомлювати, аналізувати й вирішувати, аби запобігти повторенню подібних ситуацій. Оскільки такими самими деокупованими прикордонними територіями є Житомирська, Київська, Чернігівська, Сумська області України, то подібний сценарій цілком імовірний і на цих територіях. Аналіз деяких інформаційних видань [3, 4] дає змогу виділити серед прорахунків основні:

- побудова неефективних ліній оборони (неналежний рівень фортифікації та мінування);
- недостатня кількість озброєння та боєприпасів (у середньому українські військові могли випустити лише один артилерійський снаряд проти 10 російських, брак засобів ППО, РЕБ і РЕР);
- нерозуміння військовим командуванням обстановки, яка складається на цьому напрямку (відсутність чіткої системи отримання розвідувальних даних, інформації про те, що відбувається);
- оборона важливих напрямків підрозділами з низькими бойовими можливостями (підрозділи ДПСУ, стрілецькі батальйони, які не мають броньованої техніки й важкого озброєння).

Сьогодні обстановка на східній ділянці державного кордону в межах контрольованих прикордонних районів, які було визволено силами оборони від окупантів, має характерні особливості:

- відсутність безпосереднього контролю за окремими ділянками державного кордону;
- збереження високого рівня терористичної загрози;
- можливість провокаційних дій ворога;

– можливість проникнення на контрольовану територію України диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ) та осіб, причетних до діяльності незаконних збройних формувань, регулярних та інших військових формувань (приватних військових компаній) із метою дестабілізації обстановки та проведення провокаційних дій і терористичних актів в Україні тощо.

Ситуація, яка складається на гарячих напрямках, виявляє необхідність залучення підрозділів ДПСУ до виконання завдань, не визначених на законодавчому рівні [1, 5–8]. Ідеться про участь у контрнаступальних, штурмових діях тощо. Це різко й непрогнозовано збільшує обсяг завдань, які покладаються на прикордонні підрозділи, і може призвести до зниження оперативно-службових можливостей (ОСМ) і втрат серед особового складу. Залучення прикордонних підрозділів до виконання службово-бойових (бойових) завдань потребує перегляду чинних нормативно-правових актів, розроблення відповідних керівних документів, які мають регламентувати діяльність прикордонних підрозділів у сучасних умовах воєнного стану. Залучення сил і засобів усіх складових сил безпеки й оборони держави до відбиття збройної агресії російської федерації, котра має ресурсну перевагу не тільки у військовій техніці, а й у живій силі, зумовило створення прикордонної комендатури швидкого реагування (ПКШР) – одного з основних підрозділів ДПСУ в системі захисту ДК та оборони держави. На своєму озброєнні ПКШР мають новітню броньовану техніку, адаптовану до сучасних умов ведення бойових дій організаційно-штатну структуру, підготовлений персонал та відповідне озброєння і здатні виконувати завдання в різних умовах бойової обстановки [2].

Водночас із визначенням завдань щодо оборони, відсічі і стримування збройної агресії та відновлення територіальної цілісності України постає необхідність у розробленні методики вибору раціонального варіанта застосування ПКШР для виконання завдань із відновлення контролю за державним кордоном.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування підрозділів швидкого реагування (мобільних підрозділів, ПКШР) у різних умовах розглядали у своїх працях такі науковці: А. Мисик, І. Катеринчук, А. Горбатюк, О. Глуздань, В. Залож, Ю. Івашков, В. Лемешко та ін.

Моделі, способи та прийоми виконання завдань підрозділами державної прикордонної служби України під час участі у стабілізаційних діях проаналізував А. Горбатюк [9].

У своєму дослідженні О. Глуздань провів аналіз сучасних поглядів на ведення стабілізаційних операцій і сформулював основні завдання підрозділів швидкого реагування під час участі у стабілізаційних діях військ (сил) [10].

Участь підрозділів Державної прикордонної служби України у стабілізаційних діях досліджували А. Мисик, А. Горбатюк [11].

Питання вдосконалення наявних і розроблення нових інструментальних засобів (показників, критеріїв та методики), які дають змогу визначати очікувані оперативно-службові можливості прикордонних підрозділів швидкого реагування для застосування в умовах загострення воєнно-політичної обстановки розглядав В. Лемешко [12, 13].

У праці [14] В. Крутова та О. Яїчка надано пропозиції щодо методики роботи штабу прикордонного загону з організації використання мобільного підрозділу.

Відаючи належне наявним науковим напрацюванням, слід зауважити, що в них не враховано специфіку формування пропозицій щодо вибору раціонального варіанта застосування ПКШР для виконання завдань із відновлення контролю за державним кордоном.

Мета статті полягає в обґрунтуванні структурно-логічної схеми розроблення методики вибору раціонального варіанта застосування прикордонної комендатури швидкого реагування для виконання завдань із відновлення контролю за державним кордоном.

Виклад основного матеріалу. Стабілізаційні дії військ – форма воєнних дій, що становить сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем і часом одночасних або послідовних заходів, акцій і дій, які проводяться визначеним складом військ у взаємодії з органами й підрозділами ІВФ та ПрО в межах стабілізаційної операції або самостійно для стабілізації обстановки у кризовому районі [15]. Такі дії можуть проводитися в особливий період, в умовах надзвичайного й воєнного стану, а також у частково відбудовний період (період демобілізації) [15], тобто у процесі переходу з одного стану обстановки в інший під час особливого періоду.

Частково відбудовний період (період демобілізації) – етап, нормативно визначений як такий, що реалізується після закінчення воєнних дій [1, 7]. Це етап особливого періоду, коли здійснюється комплекс заходів, рішення про порядок і терміни проведення яких приймає Президент України, спрямованих на планомірне переведення національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на роботу й

функціонування в умовах мирного часу, а Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту – на організацію і штати мирного часу [7] (табл. 1).

Таблиця 1 – Режими функціонування Державної прикордонної служби України в різних умовах

Мирний час		Особливий період					Мирний час
Повсякденна діяльність	Загострення обстановки	Надзвичайний стан	Воєнний стан		Частково відбудовний період (демобілізація)	Повсякденна діяльність	
Повсякденна охорона ДК	Посилена охорона ДК (ПОДК)	Стабілізаційні дії	Стабілізаційні дії	Воєнні дії		ПО ДК	Повсякденна охорона ДК
		Посилення охорони ДК	Прикриття ДК	Бойові дії	Стабілізаційні дії		
						Відновлення контролю за ДК	

Проаналізувавши інформацію в табл. 1, можемо зробити висновок, що одним із основних завдань підрозділів ДПСУ у стабілізаційних операціях (стабілізаційних діях) у прикордонних районах після завершення бойових дій є відновлення контролю над неконтрольованою ділянкою ДК. Такі завдання будуть виконуватися наприкінці воєнного стану та у частково відбудовний період (період демобілізації) силами й засобами існуючих або новостворених прикордонних підрозділів та із залученням резервів ДПСУ.

Результати дослідження, наведені в [16], засвідчують, що безпека кордонів держави досягається дотриманням двох міжнародно-правових принципів: непорушності і недоторканності державних кордонів. Принцип непорушності державних кордонів визначає, що держава має розглядати як непорушні й недоторканні всі кордони всіх інших держав. Принцип недоторканності державних кордонів полягає в обов'язку держав дотримуватися наявної лінії державного кордону на місцевості й не допускати самовільного її переміщення на місцевості та перетинання без відповідного дозволу чи поза встановленими правилами. Отже, актуальною є необхідність відновлення контролю за державним кордоном, що впливає на повноту реалізації життєво важливих національних інтересів, адже з його легітимністю та функціональністю безпосередньо пов'язані цілісність і недоторканність території України.

Таким чином, *відновлення контролю за державним кордоном* слід розглядати як процес (комплекс заходів), спрямований на нейтралізацію загроз, які реалізуються з використанням державного кордону, на відновлення і зміцнення ефективного контролю та управління кордоном держави після порушень, кризових ситуацій або загроз для національної безпеки, аби забезпечити безпеку життєво важливим інтересам особи, суспільства, держави [2, 5, 6].

У процесі відновлення контролю над неконтрольованою ділянкою ДК проводиться комплекс заходів щодо оперативного й військового прикриття звільнених ділянок кордону та організації на них ОСД із метою забезпечення безпеки громадян і персоналу підрозділів, залучених до проведення цих заходів. Здійснюються також заходи щодо виявлення агентури, диверсійно-розвідувальних сил та інших озброєних формувань агресора в контрольованому прикордонному районі, їх знищення (нейтралізація), вводяться режимні обмеження щодо проживання, пересування та виконання будь-яких робіт у контрольованому прикордонному районі тощо [17].

Після закінчення бойових дій і виведення сил та засобів ДПСУ зі складу міжвідомчих угруповань військ (сил) на них покладатимуться завдання в рамках стабілізаційної операції (стабілізаційних дій), спрямовані на підтримання безпеки і стабільності в контрольованому прикордонному районі у постконфліктний період, а також завдання щодо відновлення контролю над неконтрольованою ділянкою ДК.

Аналіз керівних документів [5–8, 15, 18, 19, 20] та досвід участі у бойових діях дають можливість згрупувати за характерними ознаками основні завдання, що покладаються на ПКШР, а також синтезувати систему завдань, які визначаються ПКШР в умовах відновлення контролю за державним кордоном (рис. 1). Виявляється характерна особливість – наявність імовірної потреби у проведенні в певний проміжок часу зазначених завдань (від одного завдання до шостого, у будь-якій послідовності та логічній залежності).

Рисунок 1 – Система завдань, які покладаються на ПКШР в умовах відновлення контролю за державним кордоном

Неефективне виконання наведеної системи завдань може призвести до значних військових і невійськових втрат у районі відповідальності ПКШР.

Слід зазначити про невідповідності між необхідністю протидії загрозам, які можуть виникати під час виконання завдань в умовах відновлення контролю за ДК, і відсутністю методичного апарату, який би давав змогу формувати раціональний розподіл елементів службового порядку ПКШР для виконання завдань в умовах відновлення контролю за державним кордоном.

Отже, науково-прикладним завданням дослідження є розроблення рекомендацій органу управління щодо застосування ПКШР в умовах відновлення контролю за державним кордоном на засадах раціонального розподілу елементів службового порядку.

Аналіз сучасних підходів до організації службової діяльності на деокупованих ділянках державного кордону [2, 17, 20] дав змогу встановити, що побудова охорони державного кордону включає системи, наведені на рис. 2.

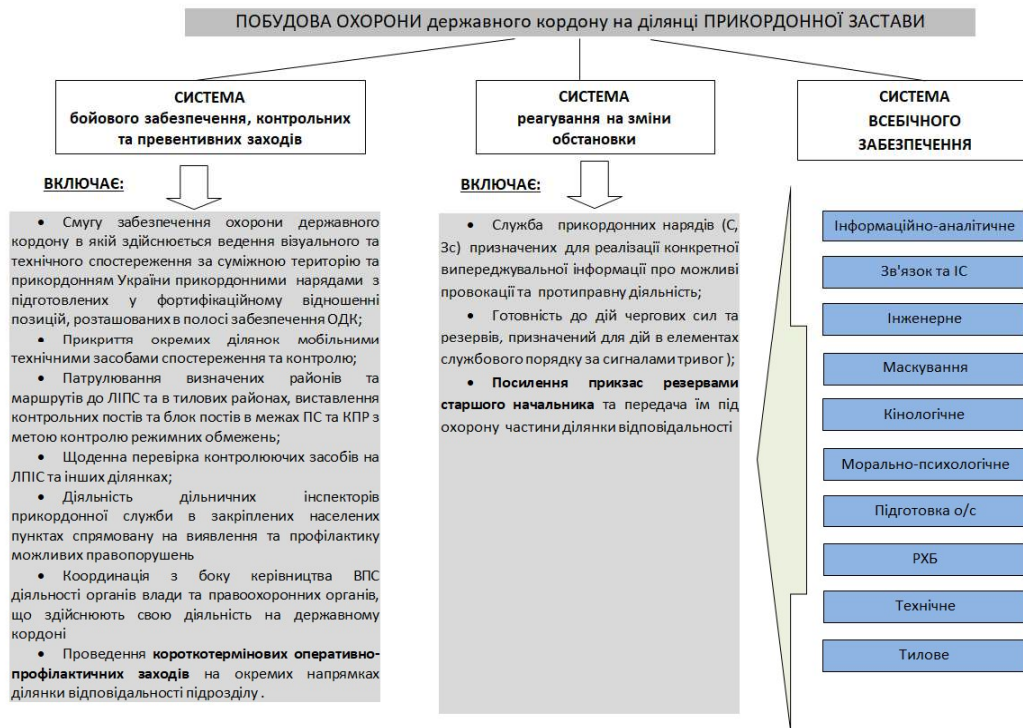

Рисунок 2 – Побудова охорони державного кордону на ділянці прикордонної застави

Принципова модель охорони й оборони державного кордону на українсько-російській та українсько-білоруській ділянках, а також пояснювальна записка до принципової схеми охорони та оборони державного кордону подані на рис. 3, 4.

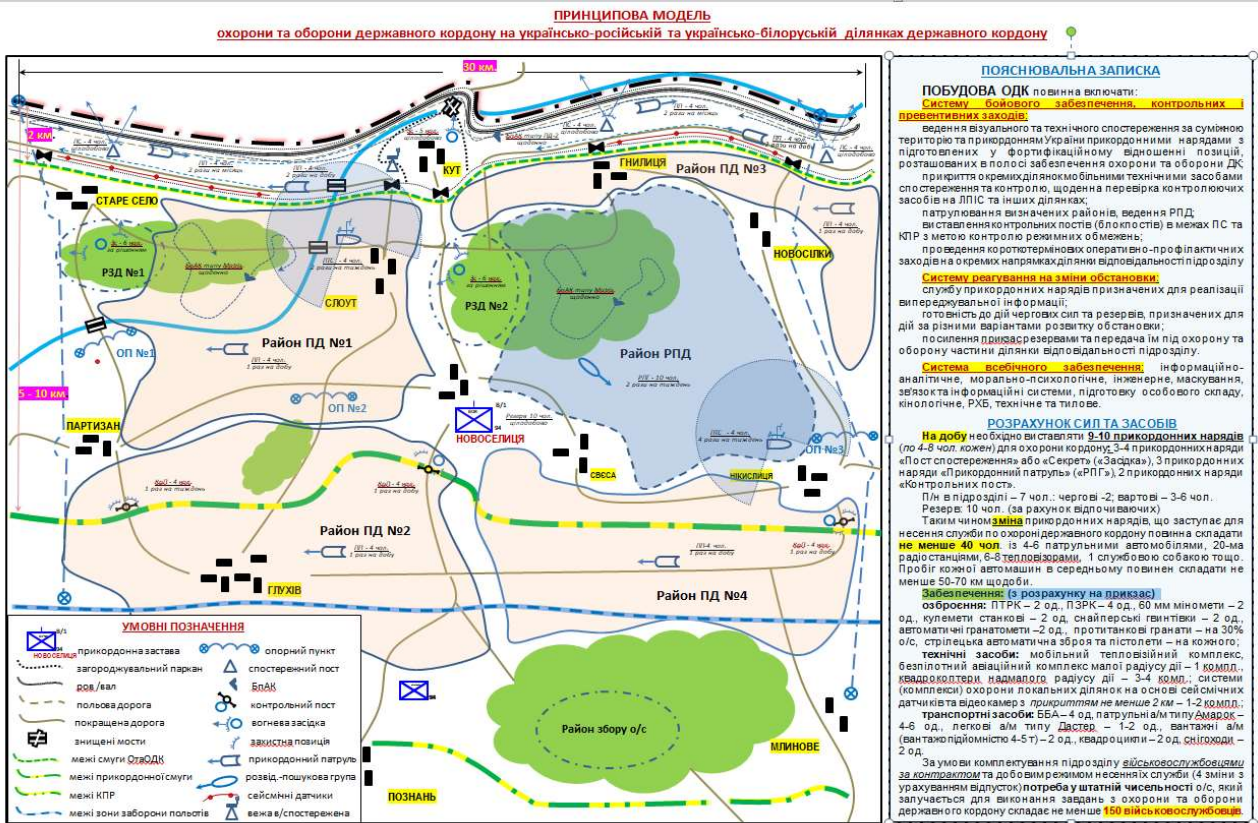

Рисунок 3 – Принципова модель охорони та оборони державного кордону на українсько-російській та українсько-білоруській ділянках державного кордону

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ПРИНЦИПОВОЇ СХЕМИ ОХОРОНИ ТА ОБОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

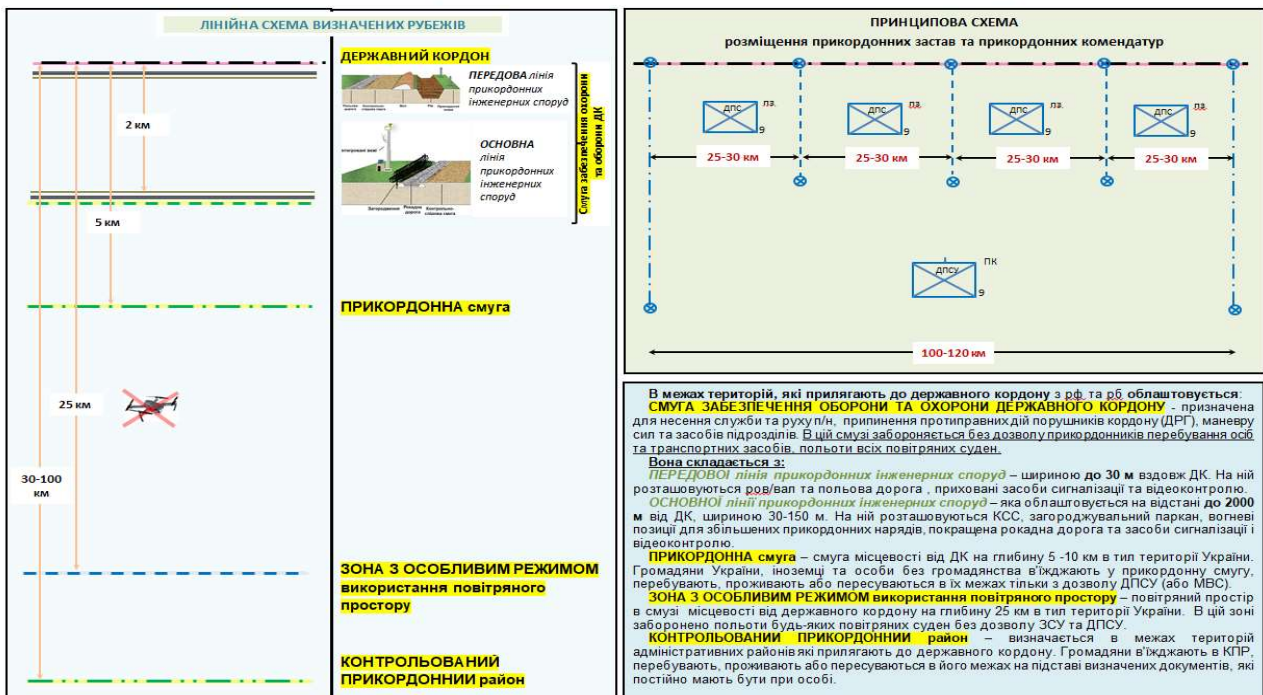

Рисунок 4 – Пояснювальна записка до принципової схеми охорони та оборони державного кордону

Під час виконання завдань з охорони й оборони на зазначених ділянках ДК використовуються різні за фізичними можливостями технічні засоби охорони, наприклад радіолокаційні станції (табл. 2).

Таблиця 2 – Деякі радіолокаційні станції, які має на озброєнні Державна прикордонна служба України

№ пор.	Назва засобу, шифр	Країна-виробник, рік розроблення	Дальність дії, км
1	«Голотурія» 1РЛ232-МП	срср, 1985	30
2	«Багульник» 1РЛ133	срср, 1981	15
3	«Барс» 1РЛ133 АМ	Україна, 2004	15
4	«Кредо» 1РЛ133	срср, 1981	15
5	«Фара» 1РЛ136	срср, 1983	4
6	«ELTA EL/M-2129»	Ізраїль, 2006	25
7	«Лис-1»	Україна	3
8	«Лис-2М»	Україна	7
9	«FURUNO» FAR-2228BB/AC.	Японія	22
10	ELR 55303	Україна, 2022	30
11	Георадар EASYRAD GPR.	Україна, 2009	0,024

Можна зробити висновок, що технічні спроможності РЛС щодо виявлення правопорушника мають різну дальність дії (від 24 м до 30 км) і різні технічні можливості, так само й інші технічні засоби (БПЛА, тепловізори, біноклі, сейсмотатчики тощо). Постає практичне питання: яким чином за наявності того чи іншого технічного засобу виявлення правопорушника (правопорушників) реалізовувати їх раціональний розподіл на ділянці відповідальності прикордонного підрозділу (з урахуванням рельєфу місцевості, мертвих зон тощо)? Для виконання розглянутих завдань було б доречно використовувати відповідне програмне забезпечення. Так, із початком російської агресії проти України у підрозділах сил оборони держави значно побільшало допоміжних девайсів і гаджетів. У ЗСУ нині користуються тисячами планшетів із бойовою системою управління тактичної ланки «Кропива». Система випробувана в реальних бойових умовах і отримала безліч схвальних відгуків. За цей період інстальовано понад 10 тис. примірників програми. Крім того, налагоджено службу технічної підтримки, яка постійно вдосконалює програмний продукт. Ця система має низку технологічних бонусів для військових на полі бою або під час навчань [21].

1. Доступ до електронної карти місцевості з відображенням власної позиції на GPS.

2. Обмін даними з іншими абонентами системи. Дані загалом містять позиції взаємодіючих підрозділів, координати виявлених цілей і короткі текстові повідомлення.

3. Розв'язання окремих розрахункових задач (наприклад, розрахунок маршруту, зони вогневого ураження або артилерійських поправок).

4. Забезпечення взаємодії та передачі в автоматичному режимі даних із засобів розвідки БПЛА, радарних і звукометричних комплексів.

Система «Кропива» дає змогу скоротити час розгортання засобів артилерійської батареї фактично вп'ятеро. При цьому час на ураження незапланованої цілі скорочується втричі, а час на відкриття контрбатарейного вогню – вдесятеро.

Програма має функцію зняття даних із загального прогнозу погоди, портативних метеостанцій або з приладів, що входять до складу окремих снайперських комплексів. Для роботи із системою «Кропива» потрібно лише знати координати цілей і місце розташування своєї артилерійської батареї та метеоумови. Дані вводять у планшет, далі автоматично обчислюють напрям стрільби й відстань до цілі.

Варто зазначити, що функції системи «Кропива» забезпечують роботу з радіостанціями, даними з далекомірів, БПЛА та інших користувачів планшетів, розвідданих тощо.

Сьогодні сили оборони України також використовують національну військову систему ситуаційної обізнаності «Дельта» (Delta). Вона інтегрує інформацію про розташування сил і засобів ворога і в масштабі реального часу дає змогу відстежувати положення військ противника та оперативно обліковувати виявлені об'єкти для їх подальшого вогневого ураження [22]. Інформацію про противника система інтегрує на цифровій мапі, дані беруться з різних джерел: від постачальників супутникових знімків, із радарів, сенсорів, GPS-трекерів, радіоперехоплення тощо. Користувачі бачать, що відбувається на суходолі, у морі, повітрі, космосі та кіберпросторі.

Через захищений месенджер Element, який є складником системи «Дельта», проходить координація між підрозділами та захищений обмін інформацією. Платформа й сервіси системи «Дельта» побудовані за стандартами НАТО [23], підтримують специфікацію MIP (Multilateral Interoperability Programme) і дають можливість вести тактику мережецентричних війн. Варто зазначити, що вся новітня західна техніка, яка надається союзниками України для відбиття російської агресії, автоматично інтегрується в систему «Дельта».

Проте, на жаль, доводиться робити висновок, що існуюче програмне забезпечення не забезпечує потреб, що вияляються під час організації ОСД прикордонних підрозділів в умовах вирішення завдання щодо відновлення контролю за державним кордоном.

Сьогодні бракує програмного забезпечення, спроможного виконувати завдання щодо раціонального розподілу технічних засобів охорони державного кордону для їх використання під час організації оперативно-службової діяльності в умовах відновлення контролю за державним кордоном.

Крім того, слід звернути увагу на те, що існуючий методичний апарат не враховує особливостей умов виконання системи завдань (див. рис. 1), що покладаються на ПКШР під час організації контролю за ділянкою державного кордону, і не дає змоги реалізувати відповідний раціональний розподіл особового складу ПКШР, який озброєний штатною зброєю та використовує штатну бойову техніку для їх виконання.

Отже, потребує вирішення наукове завдання щодо розроблення *методики вибору раціонального варіанта застосування ПКШР в умовах відновлення контролю за державним кордоном*.

Метою дослідження доцільно визначити підвищення ефективності дій ПКШР в умовах відновлення контролю за ДК за рахунок раціонального розподілу елементів службового порядку.

Для розроблення зазначеної методики відповідно до теорії моделювання існує потреба в синтезі структурної схеми методики формування пропозицій для прийняття рішень щодо раціонального розподілу наявних сил і засобів для виконання завдань в умовах відновлення контролю за державним кордоном.

Структурно-логічна схема має відображати необхідність досягнення визначеної мети і вирішення наукового завдання (див. рис. 5).

Було визначено, що на першому етапі здійснюється обґрунтування мети дослідження. Актуалізує мету дослідження невідповідність між нормативно- правовим забезпеченням [5–8, 15, 18, 19, 20], наявними методичними розробками і практичним застосуванням ПКШР в умовах відновлення контролю за державним кордоном. Усунення цієї невідповідності дасть змогу вирішити прагматичне завдання, яке сформовано на підставі аналізу відомого науково-методичного апарату, директивних документів щодо виконання завдань прикордонними підрозділами під час дії особливого періоду. Результати аналізу вказують на відсутність наразі підходів до вирішення прагматичного завдання дослідження, що зумовило його актуальність.

Вибрана структурно-логічна схема дослідження передбачає використання сукупності методів для вирішення часткових завдань (див. рис. 5).

1. Метод порівняльного цільового аналізу застосовується для ознайомлення з відомим науково-методичним апаратом, директивними документами щодо способів застосування сил і засобів ПКШР в умовах відновлення контролю за ДК, а також дає змогу встановити основні проблемні питання, що виникають під час виконання необхідного обсягу завдань ОСД в умовах відновлення контролю за ДК.

Метод порівняльного цільового аналізу уможливує виявлення невідповідності між існуючою потребою у протидії загрозам, які виникають під час виконання завдань ПКШР в умовах відновлення контролю за ДК (у рамках стабілізаційних дій), і відсутністю методичного апарату, який би давав змогу формувати раціональний розподіл елементів службового порядку ПКШР для виконання завдань у зазначених умовах. Така невідповідність створює загрозу неефективного використання наявного ресурсу та зміни (погіршення) умов обстановки на ділянці відповідальності ПКШР.

2. За допомогою методу узагальнення можливо сформулювати висновки щодо практичної і наукової актуальності методики, що розглядається, а також обґрунтувати мету й наукове завдання дослідження.

3. Методом експертного оцінювання здійснюється ранжування шкали та оцінювання в балах значущих для цілей моделювання факторів, які мають різні ступені впливу на ефективність виконання завдань ПКШР в умовах відновлення контролю за ДК.

4. Методом математичного моделювання проводиться розроблення часткових і комплексної моделей раціонального застосування ПКШР в умовах відновлення контролю за ДК.

5. Аналітичний метод застосовується для розрахунків проміжних показників, для яких загально визнано наявність аналітичного зв'язку у вигляді математичної залежності. Наприклад, відношенням відстані до середньої швидкості руху прикордонних нарядів визначаємо час вступу в бій проти ДРГ противника.

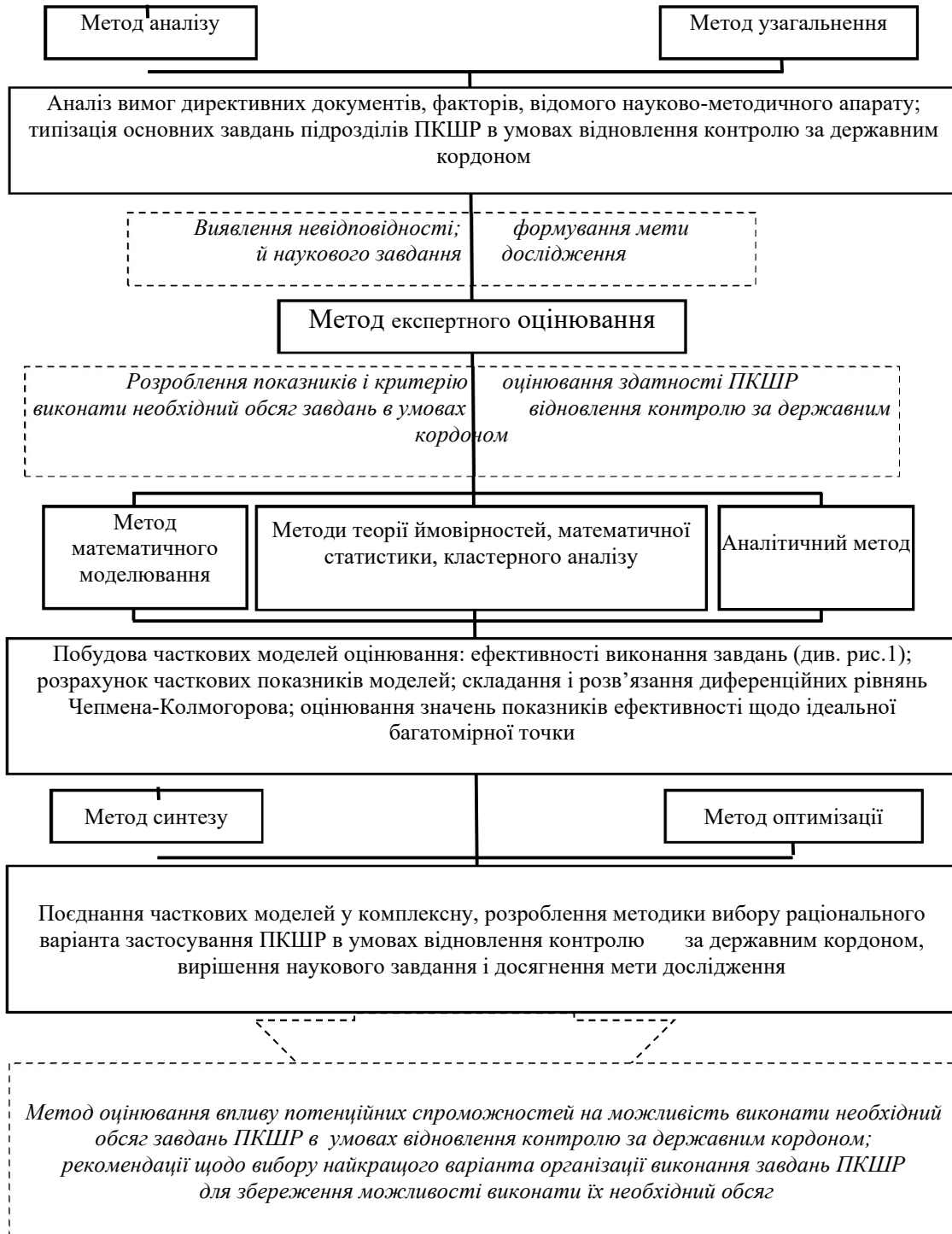

Рисунок 5 – Структурно-логічна схема розроблення методики вибору раціонального варіанта застосування ПКШР в умовах відновлення контролю за державним кордоном

6. Методи теорії ймовірностей та математичної статистики використовуються для прогнозування значень шуканих показників у часткових моделях. Застосування методу кореляційно-регресійного аналізу дає змогу будувати моделі для виявлення залежності показника можливості виконати необхідний обсяг завдань за фактичних рівнів забезпечення запасами матеріальних засобів. Результати оцінювання регресійної моделі одночасно перевіряються щодо коректності практичних розрахунків і тисноти кореляційних зв'язків параметрів моделі, значущості кореляційного зв'язку і самої регресійної моделі, а також адекватності виду моделі до набору початкових даних із застосуванням критерію Фішера.

7. Положення теорії масового обслуговування, а саме марківські процеси із безперервним часом і дискретними станами, уможливають аналіз наявних статистичних даних і оцінювання вимірюваних значень основних ймовірнісних параметрів військовослужбовця ДПСУ, що впливають на двосторонні результати бою (вогневого контакту) за фактичних рівнів забезпечення запасами, матеріальними засобами (наприклад набоями). Знайдені ймовірнісні показники та критерій ефективності дають змогу отримати прогностичну інформацію щодо результатів виконання бойового завдання з урахуванням ймовірної нестачі за кожним видом матеріальних засобів, а також кількісно оцінити можливі бойові втрати військовослужбовців ДПСУ, ефективність дій кожного військовослужбовця, очікувані втрати противника. Скориставшись ідеєю нерівності Чебишева, що входить до складу центральної граничної теореми, із заданою ймовірністю прогнозуємо момент, коли рівень забезпечення набуде значення менше встановленого (незнижуваного). За допомогою теореми А. Я. Хинчина про умови формування найпростішого потоку подій, складання та розв'язання системи диференціальних рівнянь Чепмена–Колмогорова оцінюємо значення ймовірності своєчасного підвезення запасів кожному об'єкту виконання завдань (див. рис. 1).

8. Метод таксономічного аналізу застосовний для визначення ступеня наближеності очікуваного результату до ідеального.

9. Метод оптимізації дає змогу формувати рекомендації щодо вибору найкращого варіанта застосування наявних сил і засобів ПКШР в умовах відновлення контролю за державним кордоном.

10. Метод синтезу використовується для поєднання часткових моделей у комплексну і формування методики вибору раціонального варіанта застосування, що дає можливість вирішити завдання оцінювання та збереження можливості виконання системи завдань (див. рис. 1) ПКШР в умовах відновлення контролю за державним кордоном за рахунок розроблення рекомендацій органам управління.

Висновки

Проаналізовано особливості участі підрозділів Державної прикордонної служби України у стабілізаційних діях (операціях) в умовах сьогодення. Виокремлено часові проміжки проведення стабілізаційних дій (операцій). Досліджено чинні нормативно-правові документи з питань участі підрозділів Державної прикордонної служби України, зокрема прикордонної комендатури швидкого реагування, у стабілізаційних діях та виконання завдань із відновлення контролю за державним кордоном. Досліджено основні завдання, які покладаються на прикордонну комендатуру швидкого реагування в умовах відновлення контролю за державним кордоном.

Акцентовано увагу на важливості проведення заходів із відновлення контролю за державним кордоном і прикордонними територіями України, їх розмінування та посилення роботи з місцевим населенням прикордоння, яке перебувало під окупацією та впливом російської пропаганди. Усе зазначене становить ключові аспекти для нормального розвитку безпечного середовища у державі.

Обґрунтовано структурно-логічну схему розроблення методики вибору раціонального варіанта застосування прикордонної комендатури швидкого реагування в умовах відновлення контролю за державним кордоном, яка передбачає використання сукупності методів для вирішення часткових завдань. Визначено низку методів, котрі мають забезпечити їх вирішення під час дослідження. Вибрано апарат, який належить до відомих загальнонаукових методів і є релевантним щодо мети дослідження, а також відповідає вимогам надійності й достовірності.

Подальшим напрямком наукового дослідження вбачається розроблення моделі раціонального застосування прикордонної комендатури швидкого реагування для виконання завдань в умовах відновлення контролю за державним кордоном.

Перелік джерел посилання

1. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 20.06.2024).

2. Третяк Д. А. Аналіз застосування прикордонної комендатури швидкого реагування в умовах відновлення контролю за державним кордоном. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : НА ДПСУ. 2023. № 4 (93). С. 88–96.

3. Біл Дж. Росіяни просто зайшли пішки. Що розповідають військові про ситуацію на Харківщині і як реагує влада. *BBC News, Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c0x00wgvqpgo> (дата звернення: 30.06.2024).

4. Лаб'як І. Як почався наступ на Харківщину: все про просування РФ, укріплення і чи був відхід ЗСУ. *ТСН вражає*. URL: <https://tsn.ua/exclusive/yak-pochavsya-nastup-na-harkivschinu-vse-pro-prosuvannya-rf-ukriplennya-i-chi-buv-vidhid-zsu-2584728.html> (дата звернення: 30.06.2024).

5. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 21.06.2024).

6. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-XII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text> (дата звернення: 20.06.2024).

7. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10. 1993 р. № 3543-XII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 20.06.2024).

8. Положення про прикордонну комендатуру швидкого реагування Державної прикордонної служби України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.03.2016 р. № 190.

9. Горбатюк А. П. Аналіз моделей способів та прийомів виконання завдань підрозділами державної прикордонної служби України під час участі у стабілізаційних діях. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : НА ДПСУ 2017. № 2 (72). С. 34–43.

10. Глуздань О. П. Аналіз сучасних поглядів на ведення стабілізаційних операцій, які визначають характер завдань прикордонних підрозділів швидкого реагування під час участі у стабілізаційних діях військ (сил). *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : НА ДПСУ 2017. № 2 (72). С. 23–33.

11. Мисик А. Б., Горбатюк А. П. Участь підрозділів Державної прикордонної служби України у стабілізаційних діях. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : НА ДПСУ 2016. № 3 (69). С. 6–20.

12. Лемешко В. В. Рекомендації начальнику органу охорони державного кордону щодо планування застосування прикордонного підрозділу швидкого реагування під час загострення воєнно-політичної обстановки. *Честь і закон*. 2017. № 2 (61). С. 62–66.

13. Лемешко В. В. Рекомендації управлінню органу охорони державного кордону щодо застосування прикордонного підрозділу швидкого реагування при загостренні воєнно-політичної обстановки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : 2017. № 2 (72). С. 198–212.

14. Крутов В. В., Яїчко О. М. Методика роботи штабу прикордонного загону з організації використання мобільного підрозділу. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. Воєнна безпека та воєнна політика держави*. Київ : НУО, 2017. № 3 (61). С. 27–31.

15. Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України. Частина II (Батальйон, рота) : затв. наказом командувача Сухопутних військ Збройних Сил України від 30.12.2016 р. № 605. Київ, 2016. С. 163–176.

16. Левадний І. А., Купрієнко Д. А., Боровик О. В. Наукова складова розвитку безпекового середовища держави: прикордонний аспект. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*. Хмельницький : НА ДПСУ 2022. № 4 (89). С. 51–102.

17. Третяк Д. А., Карасьов Д. Л. Особливості застосування прикордонної комендатури швидкого реагування на деокупованих ділянках державного кордону. *Безпека держави*. Харків : НА НГУ. 2024. № 1 (3). С. 88–96.

18. Практичні рекомендації з організації планування дій органів і підрозділів охорони державного кордону при виникненні кризових ситуацій воєнного характеру : затв. розпорядженням першого заступника Голови ДПСУ від 23.06.2018 р. Київ : АДПСУ, 2018.

19. Про затвердження Методичних рекомендацій з вивчення та впровадження бойового досвіду в органах (підрозділах) Державної прикордонної служби України : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 18.08.2022 р. № 55/0/8/22-ОД. Київ : АДПСУ, 2022.

20. Принципова модель охорони та оборони державного кордону на українсько-російській та українсько-білоруській ділянках державного кордону: *довідь управління організації прикордонної служби департаменту охорони державного кордону*. Київ : АДПСУ, 2023.

21. Федорків М. Для чого «Кропива» потрібна військовим. *Армія inform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/07/06/dlya-chogo-kropuva-potribna-vijskovym/> (дата звернення: 21.06.2024).

22. Військові розвідники опановують систему «Дельта». URL: <https://gur.gov.ua/content/viiskovi-rozvidnyku-oranovuiut-systemu-delta.html> (дата звернення: 21.06.2024).

23. Войтюк Т. Впроваджуємо нові стандарти НАТО. Україна представила систему Delta для пошуку сил противника. *Суспільне. Новини*. URL: <https://suspilne.media/303768-vprovadzuemo-novi-standarti-nato-ukraina-predstavila-sistemu-delta-dla-posuku-sil-protivnika/> (дата звернення: 21.06.2024).

Стаття надійшла до редакції 12.11.2024 р.

UDC 351.746.1;001.891.572

D. Tretiak, V. Kyrylenko

SUBSTANTIATION OF THE STRUCTURAL SCHEME FOR THE DEVELOPMENT OF A METHODOLOGY FOR THE RATIONAL USE OF RRBC FOR THE TASKS OF RESTORING CONTROL OVER THE STATE BORDER

The article analyzes the participation of the units of the State Border Guard Service of Ukraine in stabilization actions (operations). The scientific work describes stabilization actions of troops as a form of military action aimed at stabilizing the situation in crisis areas, maintaining security and stability, and creating conditions that make it impossible to escalate a military conflict. It is concluded that they can be components of stabilization, defensive, offensive (counter-offensive) operations and are conducted under conditions of emergency and martial law, as well as during the partial reconstruction period. The results of the study show that the main purpose of stabilization operations in border areas is to regain control over an uncontrolled section of the state border by the forces and means of existing or newly created border guard detachments using the SBGS reserves. Restoration of control over the State border is a process aimed at neutralizing threats, restoring effective control and management of the border after crisis situations or threats to national security. The scientific article substantiates the need to develop a methodology for the work of management bodies for the effective organization of operational and service activities of rapid response border commands in the context of restoring control over a certain section of the State border. The purpose of the study is formulated, namely, to increase the efficiency of actions of border units (RRBCs) in the context of regaining control over a certain section of the State Border by rationally distributing the elements of official order. This, in turn, involves synthesizing the structural scheme of the methodology of using RRBCs in the context of regaining control over the State border.

A structural diagram of the methodology for choosing a rational option for the application of the PCSR in the conditions of restoration of control over the state border has been developed, which involves the use of a set of methods for solving partial tasks. A number of methods have been defined that should ensure the solution of partial tasks during the research. An apparatus was chosen that belongs to known general scientific methods and is relevant to the purpose of the study, as well as meets the requirements of reliability and validity.

Keywords: *methodology; rational use; operational and service activities; stabilization actions; units of the State Border Guard Service of Ukraine; rapid response border command; state border; restoration of control over the state border.*

Третяк Дмитро Анатолійович – ад'юнкт відділення докторантури та ад'юнктури науково-організаційного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

<https://orcid.org/0000-0001-6916-0713>

Кириленко Володимир Анатолійович – доктор військових наук, професор, начальник відділу організації вищої освіти у Збройних Силах України Центрального управління військової освіти Генерального штабу Збройних Сил України

<https://orcid.org/0000-0002-4950-0378>